

Despre „stat”, „oamenii muncii” și „suveranitate”: Ordinea comunistă și articulațiile ei legale

Stanomir, Ioan

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Stanomir, I. (2002). Despre „stat”, „oamenii muncii” și „suveranitate”: Ordinea comunistă și articulațiile ei legale. *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, 4, 57-66. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-381015>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

DESPRE „STAT”, „OAMENII MUNCII” ȘI „SUVERANITATE”: ORDINEA COMUNISTĂ ȘI ARTICULAȚIILE EI LEGALE

IOAN STANOMIR

Departe de a fi lipsite de semnificație la nivelul configurării statutului individului, ca titular de drepturi și obligații, cele trei constituții ale epocii comuniste autohtone se cer recuperate ca fiind textele la nivelul cărora mutațiile politice și legale sunt menționate și investite cu forță juridică. Abandonarea neutralității statului este indicată ca axiomă în chiar legile fundamentale, o dată cu inventarul caracteristicilor ordinii social-economice și cu trecerea în revistă a libertăților individuale¹.

Din acest punct de vedere, analiza diacronică a tipului de reglementare rezervat unui domeniu anume (proprietatea de stat, proprietatea particulară) relevă, pe de o parte, o continuitate previzibilă la nivelul principiilor, dar și o evoluție ce face să transpară avansul totalitar, în direcția controlului asupra întregii societăți. Restrângerea progresivă a sferei „proprietății particulare”, datorită extinderii procesului de socializare al mijloacelor de producție, ca și al operațiunii de colectivizare, sunt dimensiuni identificabile atât în textele constituționale, cât și în textele de partid. Opera de adoptare a succesivelor constituții este prelungirea unui proces de clarificare în interiorul partidului. Renunțarea la rigiditatea constituțională, absența dificultății în amendarea constituțiilor, nu este o strategie accidentală, opțiunile evocate permițând rapida adaptare a dispozitivului legal la dictatul partinic. Cumularea calităților de partid și de stat (confuzia dintre ierarhia administrativă și cea partinică) este consecința unei ipoteze specificate constituțional: rolul conducător al PMR/PCR în opera de elaborare și de implementare a politicii de stat².

¹ O analiză a celor trei constituții și modului lor de adoptare la ELEODOR FOCȘENEANU, *Istoria constituțională a României, 1859-1991*, Editura Humanitas, București, 1992, pp. 111-124.

² O trecere în revistă a principiilor ce structurează cele trei constituții la CRISTIAN IONESCU, *Tratat de drept constituțional contemporan*, All Beck, București, 2003, pp. 528-529.

Chestiunea suveranității

O dată cu anul 1948, „suveranitatea națională” și „regimul reprezentativ” încetează să mai figureze în repertoriul de concepte la care textul constituțional va recurge. Ca și separația puterilor în stat, evocarea „națiunii” și a „delegării” nu mai pot fi justificate în noul context. Ceea ce se impune este o versiune a suveranității populare, ce implică introducerea, în calitate de titular al puterii în stat, a „poporului”, definit ca reunire a „oamenilor muncii de la orașe și sate”. Abandonarea mandatului reprezentativ și instituționalizarea revocării aleșilor sunt parte din eșafodajul legal al democrației populare. Universalitatea votului, menținută, este corolarul unei direcții de asociere deceptivă a omului muncii la exercitarea puterii de stat.

Evoluția menționată devine vizibilă în formularea primei constituții republicane, cea de la 1948. Dincolo de invocarea „organelor reprezentative”, orice similitudine în raport cu actele de la 1866 și 1923 este absentă. Intenția legislatorului constituant (adică PMR, de vreme ce orice dezbateri pe texte a fost exclusă, în mod practic, fiind redusă la un ceremonial lipsit de substanță reală) a fost aceea de a marca noutatea radicală a statului pe cale să fie întemeiat. „Poporul” ia locul „națiunii”, pe de o parte, iar originea RPR, ca stat de democrație populară, este afirmată în chiar titlul I al constituției, titlu ce se substituie unui preambul. Prezența „clasei muncitoare”, în poziția ei tradițională de avangardă, este o anticipare a formulărilor de mai târziu. Raportate, cele două mențiuni oferă o imagine asupra modalității de soluționare a chestiunii suveranității, la debuturile RPR:

Articolul 1. RPR este un stat popular, unitar, independent și suveran. / Articolul 2. RPR a luat ființă prin lupta dusă de popor, în frunte cu clasa muncitoare, împotriva fascismului, reacțiunii și imperialismului. / Articolul 3. În RPR, întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului. Poporul își exercită puterea prin organe reprezentative, alese prin vot universal, egal, direct și secret. / Articolul 4. Reprezentanții poporului în toate organele puterii de stat sunt răspunzători în fața poporului și pot fi revocați prin voința alegătorilor, în condițiile stabilite de lege.³

Menținând linia conturată la 1948, legea fundamentală din 1952 propune o formulare mult mai detaliată, în acord cu o realitate definibilă în termenii controlului totalitar. Tendința de sincronizare cu dreptul constituțional sovietic este împinsă până la ultimele consecințe, textul rezultat fiind, în unele cazuri, un calc după cel sovietic de la 1936.

Identificarea titularului suveranității este inseparabilă, în cazul constituției de la 1952, de opțiunea înscrierii, în deschiderea actului fundamental, a unui preambul, unicul din întreaga succesiune a evoluției

³ Constituțiile sunt citate după IOAN MURARU, GHEORGHE IANCU, *Constituțiile României*, texte, note, prezentare comparativă, Monitorul Oficial, București, 1995.

constituționale autohtone. 1952 marchează o sancționare retorică și normativă a unei poziții privilegiate deținute de Uniunea Sovietică: examinarea preambulului permite inventarierea locurilor comune ale imaginarului politic comunist din această epocă a stalinismului integral. De la marcarea posturii de eliberator a Uniunii Sovietice până la lectura actului de la 23 august 1944 ca o „încununare a luptei de secole“ dusă de oamenii muncii, textul de deschidere este o mostră de contaminare ideologică și un indiciu al tipului de suveranitate limitată pe care regimul democrație populară aspiră să îl consacre. „Democrația populară” este sinonimă cu o vasalitate modernă, iar tonalitatea documentului nu are nimic în comun cu retorica la care actele fundamentale recur, în mod curent.

Dacă se poate realiza o analogie, aceasta vizează tipul de constituții edictate în urma decolonizării africane, constituții menite nu să instaleze un mecanism al libertății, ci să doteze un stat, până atunci inexistent, cu o identitate: în cazul RPR, identitatea sa este raportată la un eveniment postbelic, (ocuparea militară a teritoriului), la relația cu puterea suzerană, Uniunea Sovietică, și la fidelitatea față de un cod ideologic indicat în principalele sale articulații: construirea societății socialiste, lichidarea exploatarei omului de către om, politica de pace și prietenie cu Uniunea Sovietică și cu „toate popoarele iubitoare de pace”.

Dincolo de această armătură discursivă, constituția de la 1952 rafinează ipoteza decelabilă în textul de la 1948. „Poporul” este descompus în elementele sale relevante, ce constituie „baza puterii politice”, clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Sintagma de „rol conducător” este rezervată primeia, datorită gradului ridicat al conștiinței revoluționare. Domeniul juridic al suveranității este încadrat în contextul reiterării originii istorice a RPR, formule ce recuperează preambulul deja evocat. Calculul după constituția sovietică este vizibil și la nivelul aclimatizării instituției „sfaturilor populare”, varianta autohtonă a Sovietelor, sfaturi învestite cu misiunea de oferi baza politică a regimului de democrație populară. Angrenajul represiv, mecanismul de exterminare al elitelor și al opozanților este inimaginabil în afara acestui cadru constituțional:

Articolul 1. RPR este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate. / Articolul 2. Baza puterii în RPR o constituie alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, în care rolul conducător aparține clasei muncitoare. / Articolul 3. RPR s-a născut și s-a întărit ca rezultat al eliberării țării de către forțele armate al URSS de sub jugul fascismului și de sub dominația imperialistă, ca rezultat al doborârii puterii moșierilor și capitaliștilor de către masele populare de la orașe și sate, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român. / Articolul 4. În RPR puterea aparține oamenilor muncii de la orașe și sate, care o exercită prin Marea Adunare Națională și prin Sfaturile populare. Sfaturile populare constituie baza politică a RPR.

Constituția din 1965, epurată de orice referire la puterea suzerană, (noul curs al politicii externe este deja vechi de un an), marchează o detașare aparentă de inflexibilitatea formulărilor textului anterior. Trecerea la un

stadiu socialist de organizare implică nu abandonarea alianței muncitorească țărănești ca nucleu dur al „poporului”, ci extinderea sferei de cuprindere a oamenilor muncii, în vederea introducerii în ecuație a unor factori absenți până atunci, între care și intelectualitate. Mecanismul de exercitare al suveranității este legat, în continuare, de invocarea Marii Adunări Naționale și a consiliilor populare, ce se substituie „sfaturilor”. Ceea ce nu înseamnă renunțarea la teoria unicității puterii în stat și la menționarea rolului deținut de Marea Adunare Națională, ca „organ suprem al puterii de stat”. Vechile categorii ale regimului constituțional „burghez” sunt inoperante în cazul dreptului constituțional socialist:

Articolul 1. România este republică socialistă. RSR este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Teritoriul său este inalienabil și indivizibil. / Articolul 2. Întreaga putere în RSR aparține poporului, liber și stăpân pe soarta sa. Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească- țărănească. În strânsă unire, clasa muncitoare – clasă conducătoare în societate – țărănimea, intelectualitate, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orânduirea socialistă, creând condițiile trecerii la comunism. / Articolul 4. Deținător suveran al puterii, poporul o exercită prin Marea Adunare Națională și prin consiliile populare, alese prin vot universal, egal, direct și secret. Marea Adunare Națională și consiliile populare constituie baza întregului sistem de organe ale statului. Marea Adunare Națională este organul suprem al puterii de stat, sub conducerea și controlul căruia își desfășoară activitatea toate celelalte organe ale statului.

Partidul unic și poziția sa constituțională

Discursul asupra suveranității este unul irelevant, în absența considerării unui factor recunoscut ca atare de legea fundamentală, începând cu 1952: partidul unic. Indiferent de denumire, Partidul Muncitoresc Român sau Partidul Comunist Român, acesta intervine, decisiv, în acord chiar cu textul constituției, în procesul de exercitare al suveranității.

Textul de la 1952 inovează prin menționarea rolului conducător al PMR. Modalitatea de articulare a monopolului politic este împrumutată din spațiul sovietic, regândirea dreptului de asociere furnizând soluția tehnică de inserare a dispoziției. Interdicțiile (sanționarea oricărei activități fasciste sau antidemocratice), ca și menționarea scopului instituirii libertății în sine („dezvoltarea activității politice și obștești a maselor populare”) sunt garanțiile menite să prevină utilizarea abuzivă a acestei prerogative de către membrii „reacțiunii”.

Pe acest fundal, „partidul” este redus la unica ipostază legală, poziția sa privilegiată decurgând din calitatea membrilor săi, ca și din finalitatea pe care însuși actul normativ i-o atribuie, în activitatea sa. Titularul suveranității, „poporul”, generează un instrument grație căruia voința sa politică se

articulează. Suveranitatea rezidă, în cele din urmă, în partid. Destinată unei cariere prodigioase, sintagma de „forță conducătoare“ desemnează, fără ambiguitate, tipul de relație care se dezvoltă între partid și stat, pe de o parte, și partid și organizațiile în care se strâng cei ce muncesc. Relația este una de preeminență ideologică și constituțională, decidentul ultim fiind localizabil, juridic, ca și politic, la nivelul PMR:

Articolul 86. În conformitate cu interesele celor ce muncesc și în scopul dezvoltării activității politice și obștești a maselor populare, cetățenilor RPR li se asigură dreptul de asociere în organizațiile obștești, în sindicate profesionale, uniuni cooperatiste, organizații de femei, de tineret, organizații sportive, asociații culturale, tehnice și științifice. Orice asociație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă. Participarea la astfel de asociații este pedepsită de lege. Cetățenii cei mai activi și cei mai conștienți din rândurile clasei muncitoare și din rândul celorlalte pături de oameni ai muncii se unesc în PMR, detașamentul de avangardă al oamenilor muncii, în lupta pentru întărirea și dezvoltarea regimului de democrație populară și pentru construirea societății socialiste. PMR este forța conducătoare atât a organizațiilor celor ce muncesc, cât și a organelor și instituțiilor de stat. În jurul lui se strâng laolaltă toate organizațiile celor ce muncesc din RPR.

Angrenajul totalitar nu poate fi complet, din unghiul de vedere legal, fără acordarea, în beneficiul partidului unic, a unui monopol ce se exprimă prin vocația de a depune, singur, candidaturi în alegerile pentru Marea Adunare Națională și sfaturile populare. În acest mod, cercul se închide și ipoteza apariției unei opoziții care să recurgă la procedurile de control parlamentar, prezente formal, este exclusă. Interpret al voinței celor ce muncesc, PMR îndeplinește și misiune de a selecta pe cei ce concură la exercitarea suveranității. Orice posibilitate de derapaj este prevenită:

Articolul 100. Candidaturile pentru alegeri a deputaților se depun în circumscripții electorale, după normele stabilite de lege. Dreptul de a depune candidaturi este asigurat tuturor organizațiilor oamenilor muncii: organizațiilor PMR, sindicatelor profesionale, cooperativelor, organizațiilor de tineret și altor organizații de masă, precum și asociațiilor culturale.

Constituția de la 1965 menține, în termeni aproape identici, dispozițiile care sancționează, legal, rolul partidului unic în dirijarea procesului decizional, la nivel etatic. Din acest punct de vedere, dincolo de relaxarea ideologică ce urmează „declarației“ din aprilie 1964, detașării de linia sovietică și timidelor deschideri către admiterea unui pluralism în câmpul intelectual, evoluția actelor fundamentale comuniste probează, irefutabil, continuitatea în direcția refuzului de a pune în chestiune un monopol care este, în egală măsură, legitimat ideologic și politic. Controlul încredințat partidului unic, în ipostaza specificată de articolul 3, în baza căruia „în RSR, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român”, este plasat în contextul definirii unei

proceduri specifice, destinate să încadreze juridic exercitarea suveranității de către națiunea socialistă. Ca și în 1952, monopolul evocat se transpune, strict legal, în restrângerea dreptului de asociere, restrângere care antrenează recunoașterea, în cazul cetățeanului socialist, a dreptului de a se asocia doar într-un singur partid, al cărui statut este precizat de articolul 26. Preluând lecția ordinii constituționale sovietice, angrenajul totalitar se grefează pe această viziune, care limitează dramatic libertatea efectivă a individului și rezultă în metamorfozarea opțiunii electorale într-o demonstrație de fidelitate față de partidul unic.

Natura circulară a reglementării invalidează orice tentativă a cetățeanului de a se sustrage spațiului pe care partidul-stat îl amenajează. Articolul 26 furnizează o indicație, lipsită de ambiguitate, a rolului pe care PCR, „cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare, detașamentul ei de avangardă”, este chemat să îl realizeze. O dată menționată justificarea ideologică a relației privilegiate dintre partid și națiune, preeminența vehiculului politic amintit nu mai poate fi obiect de controversă. De aici, similitudinea cu varianta de text prezentă la 1952:

Articolul 26. PCR exprimă și slujește cu fidelitatea năzuințele și interesele vitale ale poporului, îndeplinește rolul conducător în toate domeniile construcției socialiste, îndrumă activitatea organizațiilor de masă și obștești, precum și a organelor de stat.

Inovația localizabilă la 1965 ține de o modificare în decorul destinat să mascheze controlul partidului unic, în spațiul selecției cadrelor parlamentare și din consiliile populare. Aici, soluția mizează pe o revenire la „falsele mari coaliții”, ce au definit intervalul 1944/1948. Frontul Unității Socialiste/Frontul Democrației și Unității Socialiste (denumirile variază) acoperă semantic instrumentul de care PCR se servește, în vederea construirii unui vehicul transpartinic, cu rolul de cimentare a unității națiunii RSR. Inventat ca modalitate instituțională, în 1968, după consumarea evenimentelor din august, FUS/FDUS își va vedea statutul consfințit, grație articolului 25, în conformitate cu care „dreptul de a depune candidaturi aparține Frontului Democrației și Unității Socialiste”, definit, chiar de constituție, ca un:

organism politic permanent, revoluționar, democratic, cu caracter larg reprezentativ, care constituie cadrul organizatoric de unire, sub conducerea PCR, a forțelor politice și sociale ale națiunii noastre socialiste, a tuturor organizațiilor de masă și obștești, pentru participarea întregului popor la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la conducerea tuturor domeniilor de activitate.

În acest punct, ficțiunea constituțională comunistă este în întregime conturată, în toate articulațiile ei. Dominația unui grup este legitimată de dominația unui partid, ce își revendică statutul de unic interpret al istoriei și

garant al apărării intereselor clasei conducătoare în stat. Democrația socialistă se prezintă, prin opoziție cu cea „burgheză”, ca unicul regim ce permite, efectiv, conducerea treburilor publice de masă tuturor cetățenilor: dincolo de fațada extinderii drepturilor politice, este identificabilă vocația totalitară, exprimată în monopolul de natură politică instituit în beneficiul FDUS, ca structură pilotată de PCR. Astfel, „organul suprem”, Marea Adunare Națională este direct dependentă, la nivelul selecției, ca și al stabilirii agendei de lucru, de voința partidului, mediată de această curea de transmisie care este FDUS. Aparentul dualism ține de recursul la o strategie deceptivă: la primul congres național al noii structuri, Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR și președinte al RSR, a fost ales în funcția de președinte al FDUS⁴.

Statul și misiunile sale constituționale

O dată cu anul 1948, profilul statului este obiectul unui efort de remodelare radicală. Prin renunțarea la axioma neutralității statului, specifică ordinii constituționale liberale, legile fundamentale ale RPR și RSR se angajează într-o direcție de codificare a unui nou set de funcții, set de funcții ce revin, în practica de guvernare, unui număr de organe ce nu se mai pot încadra în taxonomiile cu care discursul a operat, în intervalul 1866/1938.

Începând cu anul zero al republicii, „statul” se traduce, în doctrina constituțională și politică, prin raportarea la clasa conducătoare ale cărei interese este chemat să le servească; reprimarea, implicarea în activitatea economică, extinderea sferei în care autoritățile intervin sunt dimensiuni ce decurg din asumarea ipotezei fondatoare a ordinii politice. Sarcina statului, îndrumat, la nivelul organelor sale de partid, nu mai este superpozabilă peste sarcina statului-garant, pe care miza constituționalismul clasic. Introducerea noului set de drepturi, apărarea ordinii democrat-populare necesită, în această lectură angajată, o implicare pe o scară neîntâlnită până atunci.

Statul, astfel cum el este conturat în textele de la 1948, 1952 și 1965, se legitimează ca un actor activ în relația cu societatea, apărând ca vectorul grație căruia ingineria socială totalitară este implementată, după enunțarea obiectivului de către partid. Dincolo de perspectiva eventualei sale dispariții, statul socialist rămâne un stat hegemon, iar funcțiile sale, inventariate minuțios, au drept corolar o stabilire extrem de precisă a atribuțiilor ce revin organelor de stat.

Prima constituție republicană oferă un număr semnificativ de indicii care converg în direcția conturării profilului statului democrat-popular, în această epocă de tranziție către adoptarea unei constituții asumat totalitare, la 1952.

⁴ A se vedea articolul dedicat instituției în *Dicționarul politic*, Editura Politică, București, 1975, p. 260.

Capitolul în care transformările amintite sunt decelabile, „Organizarea social-economică”, reflectă, tehnic și substanțial, sincronizarea cu dreptul sovietic: articolele 5-16 stabilesc un standard de comportament etatic, standard avându-și originile în exigențele formulate de conducerea PMR.

Statul este, în primul rând, angrenat în acțiunea de limitare a proprietății private, acțiune corelată cu cea, complementară, de etatizare a mijloacelor de producție. Noua ordine social-economică, garantată de stat, implică redefinirea relației dintre privat și public, redefinire ce trece prin sancționarea naturii constituționale a „naționalizării”, (articolul 11). Profilul statului poate fi recuperat și prin raportare la noțiunea de „interes general”, cu dificultate cuantificabilă conceptual, dar extrem de utilă în misiune de extindere a controlului partinic. „Interesul general” va fi protejat de stat în contextul articolului 13, articol ce recunoaște rolul inițiativei particulare, cu condiția „punerii ei în slujba interesului general”.

Mutația în natura „statului” transpare și în maniera în care legea fundamentală de la 1948 instituie o agendă de acțiune organelor etatice, în spațiul tradițional rezervat acțiunii individuale: spațiul economic. „Ordinea social-economică”, la 1948, este, în mod necesar, o ordine atent planificată, din care orice doză de spontan individual este eliminată. Statul este proiectat în postura de planificator, postură ce afectează, dramatic, statutul constituțional al proprietății. Statul „reglementează și controlează” comerțul intern și extern (articolul 14) și deține prerogativa de a planifica „economia națională, în direcția dezvoltării puterii economice a țării, asigurării bunei stări a poporului și garantării independenței naționale” (articolul 15).

Constituția din 1952 este cea mai „ortodoxă”, din unghiul de vedere al fidelității față de un cod ideologic stalinist. „Ortodoxia” ei ideologică transpare în stabilizarea unui nucleu normativ, destinat să identifice funcțiile statului, în noul curs al evoluției RPR. Amplul articol 17 poate fi citit ca o declarație de intenții privind agenda de priorități a RPR, în zona edificării noii societății, ale administrării procesului de dezvoltare, dar și în cea, nu mai puțin importantă, a reprimării inamicilor interni și externi.

O eventuală sistematizare nu poate ignora direcția subsumabilă dimensiunii de arhitect/constructor, pe care RPR înțelege să și-o asume, constituțional. Precizia de detaliu ține de o planificare normativă specific totalitară, al cărei scop este eliminarea iregularului, în beneficiul stabilității unei geometrii juridice, modelate partinic. În această ipostază, statul democrat-popular planifică economia, administrează bunurile ce fac obiectul proprietății de stat, ia măsuri care au ca finalitate ridicarea nivelului de trai, garantează liberul acces al individului și al comunității la cultură, instrucție și sănătate. Suprapunerea dintre discursul partinic și cel constituțional este în spiritul epocii, după cum examenul atent al setului de atribuții relevă graduala extindere a statului hegemon în sfere situate, tradițional, dincolo de preocuparea unei

constituții, în accepțiunea ei clasică. Includerea aici a culturii, alături de sectorul bancar sau cel agricol, rămâne o marcă a derapajului totalitar. Socializarea mijloacelor de producție caționează instituirea, legală, a unei servituți cetățenești. Individul există, ca titular de drepturi, doar în măsura în care preogativele statului mai permit acest spațiu de libertate minimală:

Articolul 17. Statul democrat-popular, suveran și independent, b) asigură întărirea și dezvoltarea forțelor de producție ale țării, prin industrializarea ei socialistă, prin lichidarea înapoierii ei economice, tehnice și culturale, prin transformarea socialistă a agriculturii pe baza liberului consimțământ al țăranilor muncitori / c) organizează și dezvoltă economia planificată, bazându-se pe întreprinderile de stat și cooperatiste / f) conduce sistemul bănesc și de credite, elaborează și realizează bugetul de stat, stabilește impozitele, taxele și veniturile necesare pentru nevoile statului / g) administrează băncile, întreprinderile de stat industriale, agricole și comerciale / h) conduce învățământul public de toate gradele / i) asigură creșterea continuă a bunei stări și sănătatea maselor populare de la orașe și sate / j) asigură dezvoltarea culturii poporului român și a culturii minorităților naționale, socialistă în conținut, națională în formă.

Versantul acestei implicări în planificarea comunității este funcția de reprimare, pe care legea fundamentală de la 1952 o încredințează, expres, statului democrat-popular. Statul comunist, în intervalul guvernării Dej, tinde să mobilizeze în această acțiune de neutralizare a inamicilor o energie impresionantă, energie cheltuită de Direcția Securității Poporului în acord cu prescripția constituțională însăși. Activitatea de reprimare se cere corelată, în mentalul epocii, cu noțiunile de „legalitate” și de „respect al constituției și legilor”: de vreme ce ficțiunea constituțională proiectează imaginea consimțământului popular, confruntarea cu „dușmanul” este reductibilă la efortul de salvagardare al legalității înseși. Orice stat totalitar își va revendica misiunea de a-și apăra comunitatea de inamicii, reali sau inventați, în baza mandatului acordat de o națiune care încetează să mai fie liberă în manifestările ei de voință. Introducerea unei sintagme precum cea de “dușman al poporului” indică până la ce punct ordinea constituțională este, la 1952, o negare programatică a constituționalismului și a libertății.

De aici, precizia cu care legislația penală descrie un întreg complex infracțional și atenția cu care organele de anchetă, procuratura și instanțele de judecată instrumentează și sancționează delictul comise de cei ce se abat de la linia trasată de națiunea însăși. Statul democrat-popular privește ca egal îndreptățite dezvoltarea și reprimarea. Constituția de la 1952 furnizează un ghid de comportament și recapitulează un set de valori:

Articolul 17. Statul democrat-popular, suveran și independent: a) apără independența și suveranitatea poporului român, cuceririle oamenilor muncii de la orașe și sate, drepturile, libertățile și puterea oamenilor muncii, împotriva dușmanilor poporului muncitor / e) asigură securitatea internă a cetățenilor, face inofensivi și reprimă pe

dușmanii poporului / k) veghează la aplicarea și respectarea constituției și legilor RPR, ele fiind expresia voinței și intereselor poporului muncitor.

Eliminând balastul retoric al stalinismului, textul de la 1965 nu este mai puțin fidel unei logici constituțional-politice ce anima legea fundamentală de la 1952. Transformarea societății, relaxarea, eliminarea oricărei opoziții active fac inutilă, în optică dialectică, reiterarea funcției represive a statului socialist. Ceea ce nu înseamnă că ea este eliminată din ecuație: o lectură atentă a articolului 13 relevă prezența unei referiri la „legalitatea socialistă și ordinea de drept”. Formularea eufemizează un mecanism al represiunii la care regimul nu va ezita să facă apel. Legalitatea socialistă nu cuprinde același set de garanții precum legalitatea „burgheză”. Interpretul ultim al istoriei rămâne partidul. Ce acționează prin intermediul statului socialist:

Articolul 13. În RSR, întreaga activitate de stat are drept scop dezvoltarea orânduirii și înflorirea națiunii socialiste, creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului, asigurarea libertății și demnității omului, afirmarea multilaterală a personalității umane. Pentru această, statul socialist român: organizează, planifică și conduce economia națională; apără proprietatea socialistă; garantează exercitarea deplină a drepturilor cetățenilor; asigură legalitatea socialistă și apără ordinea de drept; dezvoltă învățământul de toate gradele; asigură condițiile pentru dezvoltarea științei, artei și culturii; înfăptuiește ocrotirea sănătății; asigură apărarea țării și organizează forțele armate; organizează relațiile cu celelalte state.